

crkva u svijetu

RASPRAVE I ČLANCI

POVRATAK SREDIŠTU

Molitva — velika šansa naše Crkve

Tomislav Ivančić

Suvremeni su kršćani postali zaboravljivi. Sjećanje, spominjanje, memorija trebali bi biti njihova bitna karakteristika, jer u središtu Crkve stoji spomen-čin, euharistija. Zaboravljivost se odnosi upravo na onoga u Crkvi koji kršćane treba podsjećati, naime na Duha Svetoga.¹ Čitavo pokoncilsko previranje i iscrpljujuće traženje izlaza iz krize kao da svjesno zaobilazi baš ono što traži. Svestrano organiziranje, tečajevi, hodočašća, misije, manifesti i tome slično nisu mnogo pokrenuli vjeru Crkve. Zaboravilo se naime da je Otac poslao u svijet ne samo Isusa Krista nego i Duha Svetoga da bi svijet bio spašen.² Isus Krist je jednom zauvijek otkupio čovječanstvo, no Duh Sveti je poslan da to otkupljenje aktualizira u svakom razdoblju Crkve i u svakom čovjeku. Isusa Krista dobivamo preko propovijedi Crkve, preko čitanja Svetog pisma, uopće preko Riječi. Silu pak Duha Svetoga kršćanin može primiti samo ako počme moliti. Iz toga je jasno, zašto Isus Krist traži da se uvijek moli i da se u molitvi najprije traži Kraljevstvo Božje (usp. Mk 14, 38; Lk 18, 1; Lk 11, 13; Mt 6, 33). Još jasnije je to izraženo u slučaju u kojem su se apostoli uspjeli odrvati napasti da napuste propovijedanje i molitvu kako bi se posvetili karitativnom radu. Oni naime odgovaraju prvoj kršćanskoj zajednici da će odrediti đakone koji će se baviti karitasom, »a mi ćemo se — rekoše — posvetiti molitvi i službi propovijeda-

¹ Duh Sveti je onaj koji nas podsjeća da smo kršćani. Potrebno je živjeti kao čovjek Duha. Usp. K. Rahner, *Erfahrung des Geistes*, Herder, 1977, str. 45 sl.

² Usp. A. Louf, *Gospodine, nauči nas moliti*, Đakovo, 1978, str. 85—87.

nja« (usp. Dj 6, 4). Ako je naša Crkva sve ovo vrijeme poslije Koncila govorila i istraživala Riječ, onda je sada stigao trenutak kad treba početi moliti.³ Na taj način može Crkva opet dobiti svoju punu životnu snagu i može ostvariti u današnjem čovjeku Kristovo otkupljenje.

Moliti, ali kako?

Kad se čuje riječ molitva, tad svatko od nas ima određeni pojam o tome što bi to moglo biti. Redovito je to razlog nesporazuma. Molitva naime znači puno toga. Moliti se mogu naučene formule, može se moliti svojim riječima; moliti se može šutnjom, može vapajem. Molitva je meditacija, razmatranje i kontemplacija. Molitva je krunica, molitva je časoslov, molitva su i formule koje se izgovore prije ili poslije jela, molitve su jutarnja i večernja molitva. Molitva je i sveta Misa, molitva je i blagoslov, dijeljenje sakramenata. Molitva je i doživljavanje istine, težnja za pravdom, rad, napor, vršenje dužnosti, karitativno djelovanje. Molitva je kajanje, molitva je zahvaljivanje, molba, praštanje, ispovijedanje, slavljenje, klanjanje, ushićenje, divljenje. Molitva je napokon svaki čin ljubavi, strelovite molitvice, svaka žrtva, dobro djelo, dobra nakana i napokon čitav jedan život može biti molitva.

Da bismo iz ovog kompleksa značenja koje nosi riječ molitva izišli na čistac, prisiljeni smo odrediti što mislimo pod tim, kad *ovdje* kažemo riječ molitva.

Budući da se ovdje radi o današnjoj Crkvi i nužnosti njezine obnove, danas treba pronaći takvu molitvu koja će u toj Crkvi biti efikasna. Ujedno se radi o onoj Sili Duha Svetoga koja je dana Crkvi da bi ona mogla ne samo katehizirati nego i evangelizirati. A to je ona Snaga koja svakog kršćanina osposobljuje da svjedoči. Svjedočiti pak može onaj koji je doživio ono o čemu svjedoči. Drugim riječima, radi se o onoj istoj snazi Duha koju su imali apostoli i poslije njih svi obnovitelji Crkve kroz povijest. Da bismo spoznali o kakvoj se molitvi radi, potrebno se vratiti i na početke, na onu molitvu koju su molili apostoli i prva Crkva te primili snagu odozgo, da su mogli sve do smrti svjedočiti da je Isus Gospodar čovjeka i ljudske povijesti. Iz evanđelja dakle i čitavog Novog zavjeta možemo naučiti što to znači djelotvorno moliti.

Kako *danas* treba moliti — spoznat ćemo ako poslušamo što Duh danas govori Crkvi preko znakova vremena. Duh Sveti je naime onaj koji nas preko znakova vremena poučava, kako danas aktualizirati evanđelje, kako danas dakle moliti.

Znakovi vremena pokazuju nesmanjeno odstupanje od religioznosti, određeni exodus iz Crkve, stagniranje unutar teologije te malaksalost unutar vjernih masa. Taj exodus iz Crkve događa se u dva smjera: prema ateizmu i prema sektama ili raznim psihičkim treninzima, meditacijama, religijama. Ateizam sve više uvjerava vjernike da je moguće sve do

³ Možemo li i mi iskusiti Duha, pita se K. Rahner i odgovara: ne samo da možemo, nego moramo. Usp. K. Rahner, *Erfahrung des Geistes*, str. 24—25.

kraja izdržati rizik življenja bez Boga. Postoje jednostavno ljudi koji svjesno odbijaju ne samo da pripadaju nekoj religijskoj grupi nego i da vjeruju u božanstvo.⁴ Svi naponi da se temeljito obrade dokazi o Božjoj opstojnosti kao da padaju u vodu.⁵ Radikalna teologija je pokazala da naše riječi ne dosežu do uha i srca suvremenog čovjeka. Ako je Bog posvuda, prema tome s ateistom kao i s vjernikom — kako onda da taj čovjek ne razumije naše govore o Bogu? Nije li se naš govor udaljio od onog iskonskog govora, koji razumiju svi? Našem govoru nedostaje podloga. Manjka mu naime doživljajna baza. On se rađa u razumu, nastaje u teološkim i propovjedničkim »laboratorijima«, a ne u životu. Zato ga čovjek današnjice doživljava kao naš, a ne kao svoj govor, kao umjetan, a ne prirodan.⁶ Između našeg govora o Bogu i ateista koji nas o tome slušaju postoji prazan prostor. Činjenica je naime da ateizam nije toliko intelektualni rezultat, nego stvar doživljavanja. Ljudi jednostavno doživljavaju da Boga nema. Vjernici ne pokazuju gotovo nigdje taj životvoran doživljaj susreta s Bogom, te ateisti u susretu s nama ostaju razočarani.⁷ Oni tako postaju uvjereni da naš govor o Bogu nema egzistencijalne baze, nema oslonca u stvarnosti. Doživljavaju da je religija stvar ljudskog razuma a ne odraz Boga. Takvom doživljaju da Boga nema može se uvjerljivo suprotstaviti doživljaj da ga ima. Doživljaju da Boga nema može progovoriti samo doživljaj da on postoji. Samo se takav jezik može razumjeti.

Da ljudi traže doživljajni jezik, vidi se iz toga što sve više vole simbolični govor u kome se naslućuje ono neizrecivo i istodobno dira ono duboko doživljeno. Sve važniju ulogu među ljudima dobiva umjetnost. Ljudi su zasićeni društvom izobilja, znanstvenih pronalazaka u spektakularnim razmjerima više nema, uzdržane su energetske rezerve zemlje, obećanja znanosti i ideologija nisu donijela očekivano, priroda je opasno zagađena, ugroženost čovjekova života od naoružanja i trovanja okoliša sve je veća, proroka na bilo kojem polju kao da nema, zvijezde su se u znanosti, umjetnosti ili sportu ugasile. Čovjek je postao trezniji. Ne vjeruje više samo ljudskim obećanjima. Sve više zapaža, da se njegov život ne zatvara samo u okvire zemlje i ljudske povijesti, nego da ima kozmičke razmjere. Tajnovitost i misterij postaju mu pristupačniji. Traži načine da u njih uđe, jer naslućuje da se u njima krije smisao bivstvovanja. Suvremeni je čovjek sve senzibilniji za »povratak duhu«. A to se vraćanje ne zapaža toliko u velikim religijama i Crkvama, koliko

⁴ Moguće je ne pripadati religijskoj grupi, pa i nijekati neuvjerljiva božanstva i neuvjerljivog Boga, a ipak smisljeno živjeti sve dotle, dok čovjek radi ispravno, po savjesti, zalaže se za ono što je vječno, dobro. Inače se robuje idolima živima ili mrtvima. Usp. Bogdan Šešić, *Čovek, smisao i besmisao*. Dialektika smisla i besmisla, Beograd, 1977. Pisac se upravo zalaže za ateistički osmišljeni život.

⁵ Usp. H. Küng, *Existiert Gott?* Antwort auf die Gottesfrage der Neuzeit, München, 1978, str. 583 sl.

⁶ Usp. K. Rahner, *Erfahrung des Geistes*, Herder, 1977, str. 37—45.

⁷ Usp. GS 19, 3: »Zato ne malu ulogu za postanak tog ateizma mogu imati vjernici, ukoliko treba reći... da nedostacima svog religioznog, moralnog i socijalnog života, pravo lice Boga i religije prije sakrivaju nego otkrivaju.«

u sektama, pokretima, transcendentalnim i inim meditacijama,⁸ u nago-
milavanju knjiga koje pišu o parapsihologiji, o magiji, o hiromantiji,
o misterijima svijeta, demonima i sl.⁹ Ovo je vrijeme u kojemu znakovi
vremena govore Crkvi da više otvori vrata tajnama. Tajna nije isto
što i nestvarno. Naprotiv! Do tajne međutim ne dolazi određeni jezik
teologije i propovijedi jer on može katkada više skrivati nego otkrivati.
Do tajne može najprije molitva, a tek iza nje teologija.¹⁰

S druge strane neuvjerljiva je vjera ateista da Boga nema. Ako je teško
čovjeka uvjeriti da Boga ima, iako sve o njemu gotovo više, onda je
daleko teže uvjeriti da Boga nema. To je uostalom i nemoguće. Odviše
je ograničen čovjek i njegove sposobnosti da bi se moglo dokučiti da
Boga nema. Nedokučiva je čovjekova egzistencija i njegova duša neshvat-
ljiva. Neizmjerljiv je svemir. Možemo jedino dokazivati da ne postoji
Bog naših domišljaja, onakav kakvim ga mi pravimo i zamišljamo, ali
da uopće ne postoji, to prelazi čovjekove moći. Ta neuvjerljivost danas
više za vidljivim doživljavanjem Božjih djela, za vidljivom Objavom
živoga Boga. Vapi dakle za svjedocima, za onima koji Boga doživljuju
i koji za njega svjedoče pokazujući njegova djela i čineći ta djela.¹¹
Drugim riječima, znakovi vremena pokazuju da živimo u procijepu
između neuvjerljivog kršćanstva i neuvjerljivog ateizma.

Da bi se snašla u takvoj situaciji, suvremena se Crkva pokušala pribli-
žiti svijetu. Nastale su teologije koje tumače ljudsku stvarnost, kao teolo-
gija rada, teologija odmora, politička teologija, teologija oslobođenja.
Raznim manifestacijama solidarnosti i pomoći, borbom za mir u svijetu,
za pravdu i ljudske odnose želi se pokazati da Crkva nije čovjekovo
otuđenje nego upravo prostor za njegovo još veće angažiranje. Svijet
se pak nije dao time uvjeriti nego se još više pobojavao tutorstva koje bi
Crkva mogla nad njim preuzeti. Svijet smatra da je postao dovoljno
zreo da može mimo organiziranih ponuda religija naći smisao. Ljudi
također doživljavaju da Bog nije samo u ponudama religija, nego svugdje
gdje se vodi borba za bolji svijet, pa i unatoč promašajima i padovima.
Bog je daleko širi nego im ga nude organizirane religije. Određena soli-
darnost među religijama doživljava se kao savezništvo da se uspije poko-
riti »nevjernog« čovjeka. Nikakvo čudo što čovjek želi pobjeći od svih
manipulacija, pogotovo od manipulacija smislom, jer je ta manipulacija
najopasnija i najsudbonosnija.

Osim pozitivnog iskustva da Boga nema postoji i negativno iskustvo
da ga nema. Čovjek naime nema u gradu ambijenta gdje bi spontano
doživio doživljaj Božjeg prisustva. U gradu je čovjek prepušten čovjeku.
Život i opstanak ovisi o funkcioniranju tehnike i društva. Kruh, voda,

⁸ Usp. Harvey Cox, *Licht aus Asien*. Verheissung und Versuchung östlicher Religiosität, Stuttgart — Berlin, 1978.

⁹ Usp. M. Glavurtić, *Satana*, Beograd, 1978.

¹⁰ Usp. B. Häring, *Gebet-Gewinn der Mitte*, Styria, 1975, str. 134 sl.

¹¹ Usp. GS 21, 5: »Crkva naime treba da čini prisutnim i tako reći vidljivim Boga Oca i njegova utjelovljenog Sina neprekidnom obnovom i očišćenjem same sebe pod vodstvom Duha Svetoga.« Usp. također Pavao VI, *Evangelii nuntiandi*, br. 75.

zdravlje, mir, radno mjesto, novac, bolji i miran život, stan, sve to ovisi u gradu o ljudima, o dogovoru među njima, o strojevima, o funkcioniranju vlasti i ustanova. Bog je u gradu postao suvišan, izgubio radno mjesto. Ne kaže se da ga nema nego da je suvišan. U gradu zato ljudi rado izvrše neke obrede poput vjenčanja, sprovoda, krštenja i slavljenja Božića, ali nemaju potrebe da se mole ili prakticiraju vjeru. No, u gradu, čovjek također doživljava darovanost svega što ga okružuje. Kruh koji jede dar je onoga tko je sijao pšenicu, zatim onoga tko ju je žeo i izvrhao, zatim onoga tko ju je samlao, koji je ispekao kruh, koji je kruh donio. Tako je s vodom, pokućtvom, knjigom, svjetlom, autom, itd. Sve je to plod rada brojnih ljudi. Iako nisu vidljivo prisutni, oni su tu u svojim djelima. Ispred svih tih ljudi stoji i Netko od kojega dolazi i čovjekov život. Iako nevidljiv očima, on je tu. Dakle, pokraj negativnog iskustva, da ga nema, tu je i negativno iskustvo njegove prisutnosti.¹²

Negativni ateizam ili ignoriranje Boga izvana su uzdrmani posljednjih godina energetsom krizom i sukobima među raznim i istoimenim ideologijama. Čovjek u gradu osjeća kako je ljudska sigurnost nesigurna. Trčanje za standardom i natjecanje da se opstane u prvim redovima potrošačkog društva stvara psihičke konflikte, potrebe i strahove. Zato čovjek u gradu traži izlaz iz tih kriza da zaboravi izgubljenost i prepuštenost na milost i nemilost ljudima. Prepušta se raznim parapsihološkim eksperimentima, ulazi u sekte i grupe koje mu više ili manje ispunjavaju njegovo traženje lijeka osami, strahu i bolestima.¹³ U krajnjem slučaju priključit će se terorističkim akcijama. Sve su to međutim nadomjestci za ono neizmjereno iskustvo praznine koje može ispuniti onaj koji je neizmjeran.

Dok su na jednoj strani znakovi vremena zabrinjavajući, ali jasni za svakoga tko ih u duhu čita, dotle se na drugoj strani javlja upravo nevjerojatno buđenje Duha u Crkvi. U karizmatičkom pokretu javlja se to poput oluje, strelovito i glasno, drugdje polaganije ali sigurno. Fokolarini su donijeli duh radosti i međuljudskog povjerenja. Kursiljo donosi duh povjerenja u Riječ Božju i obraćenje te vodi k molitvi. Kršćanske meditacije produbljuju čovjekov odnos prema svojoj egzistenciji i uvode u tajne Božjeg govora. Razne grupe, biblijske i molitvene, već su na pragu snažnog doživljavanja radosnog kršćanstva. »Domovi molitve« su sve brojniji. Sve je više onih koji obavljaju jednomjesečne duhovne vježbe kao i onih koji odlaze u stroge samostane na neko vrijeme. U Rusiji i Rumunjskoj noćni časoslov okuplja mlado i staro u prepune Crkve. U Taizeu mladi mole i meditiraju. Glad je za molitvom i doživljavanjem Boga velika.¹⁴ Kvasac Duha sve jasnije podiže tijesto Crkve. Pogledamo li bolje, kako se to događa, onda zapažamo da se to ne događa toliko po ljudskim organizacijama, hodočašćima, tečajevima, slavljenjima, nego više u tišini iskrene i spontane molitve koja prerasta granice pojedinaca i obraća se braći i sestrama okupljenim na molitvi.

¹² Usp. Pavao VI, *Evangelii nuntiandi*, br. 26.

¹³ Usp. Hanna Wolff, *Jesus als Psychotherapeut*. Jesu Menschenbehandlung als Modell moderner Psychotherapie. Radius V., Stuttgart, 1978.

¹⁴ Usp. A. Louf, *Gospodine, nauči nas moliti*, Đakovo, 1978, str. 22 sl.

Sada možemo otprilike vidjeti koordinate na kojima se mora graditi suvremena molitva. To je molitva koja treba voditi do iskustva Boga u čovjeku, molitva koja doziva novu stvarnost Prvih Duhova u svaku župu i svakog pojedinog kršćanina.¹⁵ To bi trebala biti molitva koja liječi, molitva koja čini svjedoke, molitva koja obraća tvrdoću i oholost srca, koja tjera na kajanje i iskrenost, koja vodi poniznosti i nutarnjem poštenju. Molitva koja ulazi u Tajnu Života i iz nje izlazi preporođena i osvjedočena Prisutnim.

Molitva u Novom zavjetu

Isus je naglašavao nužnost molitve, ali je i molio i učio moliti. Rekao je da onaj tko moli dobiva i tko traži nalazi, ali je i nadodao da treba vjerovati da smo ono što molimo već primili pa ćemo tada i dobiti (usp. Lk 11, 9—10; Mk 11, 24). Potrebno je i ustrajno moliti (usp. Lk 18, 1). Na takvu molitvu Bog se uvijek javlja (Lk 18, 8). On je i primjerom pokazivao da se bez molitve ne može ništa učiniti u životu na Božjem planu. Dok je danju propovijedao, činio čudesa i bio s ljudima, dotle je navečer, cijelu noć ili rano ujutro odlazio u osamu na molitvu.

Također je učio kako treba moliti. Apostoli su očito već od prije znali moliti. Svaki Židov je dobro znao napamet mnoštvo molitava, psalama i blagoslova, pa ipak ih Isus uči moliti. Očito da njihov način molenja nije bio dovoljan da bi oni mogli propovijedati i svjedočiti živog Isusa Krista. Zato ih Isus uči *Oče naš* i daje im smjernice kuda treba otići, kako se vladati, što činiti onda kada mole. Nije im rekao da ponavljaju riječi *Oče naša*. Jasno je to iz toga, što su apostoli ostavili dvije različite verzije *Oče naša* (usp. Mt 6, 9—13; Lk 11, 2—4). Zaključujemo to i iz toga što Matej kaže da je Isus rekao: »Vi, dakle, *ovako* molite« (Mt 6, 29). On ne kaže dakle ovo nego *ovako*, na ovaj način. Evandjelja su nam također ostavila niz primjera kako je Isus molio. Posebno svjedočanstvo jest 17. poglavlje Ivanova Evandjelja. Čini se kao da je Isus baš tom molitvom, koja se naziva Njegova velikosvećenička molitva, izgovorenom glasno i javno pred apostolima uoči svoje smrti, najjasnije pokazao kako treba moliti molitvu *Oče naš*. Svi elementi *Oče naša* su tu prisutni. Dakle, ne samo riječima nego i primjerom Isus je apostole učio moliti.

Osim načina kako treba moliti On im je rekao što treba biti cilj te molitve. Na jednom mjestu to Isus označava: »Tražite stoga najprije Kraljevstvo i pravednost njegovu, a sve će vam se ostalo nadodati« (Mt 6, 33). Na drugom mjestu označuje da je Duh Sveti onaj koga treba tražiti: »Ako, dakle, vi, iako zli, znate dobrim darima darivati djecu svoju, koliko će više Otac s Neba obdariti Duhom Svetim one koji ga zaištu!« (Lk, 11, 13). Duh Sveti je toliko važan za apostole i njihovo

¹⁵ A baš je iskustvo kod katolika palo u nemilost, kao svojedobno Sv. pismo. To su daće koje Crkva plaća pojavi protestantizma i modernizma, iz kojih su se razvili protureforma i antimodernizam, a s time i bojazan pred Sv. pismom i iskustvom Duha. Usp. B. Häring, *Gebet-Gewinn der Mitte*, st. 181 sl. Usp. također H. Mühlen, *Die Erneuerung des christlichen Glaubens*, Charisma-Geist-Befreiung, München, 1974, str. 15. Ponor između vjere i iskustva treba premostiti.

djelo kao i za Crkvu kroz povijest čovječanstva da će Isus reći: »No kažem vam istinu: bolje je za vas da ja odem; jer ako ne odem Branitelj neće doći k vama; ako pak odem, poslat ću ga k vama« (Iv 16, 7). Isus će sam moliti Oca da bi taj Duh Sveti sišao na apostole. »I ja ću moliti Oca i on će vam dati drugog Branitelja, da bude s vama zauvijek« (Iv 14, 16). Taj Branitelj je važan jer On apostole podsjeća na Isusove riječi. On će kao i apostoli svjedočiti za Isusa, On će ih upućivati u svu istinu, On će svijet uvjeriti da stoji u grijehu, On će apostole ohrabrivati, On će proslavljati Isusa jer će uzimati od Njega i navješćivati Crkvi (usp. Iv 14, 17; 14, 26; 15, 26—27; 16, 7—15).

Tri godine su Isusa apostoli slušali, učili od njega, gledali njegovu čudesa, susretali ga nakon uskrsnuća, pa ipak su bili nesposobni da utemelje Crkvu. Isus im naime kaže prije Uzašašća: »I evo, ja šaljem na vas Obećanje Oca svojega. Ostanite zato u gradu, dok se ne obučete u Silu odozgor« (Lk 24, 49). U *Djelima apostolskim* Luka ponavlja istu misao: »I dok je jednom s njima blagovao, zapovijedi im da ne napuštaju Jeruzalema, nego neka čekaju Obećanje Očevo, 'koje čujete od mene: Ivan je krstio vodom, a vi ćete naskoro nakon ovih dana biti kršteni Duhom Svetim'« (Dj 1, 4—5). Pa čak i treći put Luka ponavlja riječi Isusove u znak koliko je to važno da apostoli čekaju Silu od Oca da bi bili sposobni svjedočiti za Isusa: »Nego, primit ćete snagu Duha Svetoga, koji će sići na vas, i bit ćete mi svjedoci u Jeruzalemu, po svoj Judeji i Samariji, i sve do kraja zemlje« (Dj 1, 8).

Kakvo je to apostolsko čekanje na Silu odozgor? To je molitva. Luka na koncu svog Evanđelja kaže: »Oni se s velikom radošću vrate u Jeruzalem te sve vrijeme u Hramu *blagoslivljahu Boga*« (Lk 24, 53). Na početku *Djela apostolskih* piše: »Onda se vratite u Jeruzalem s brda zvanog Maslinsko... svi oni bijahu jednodušno postojani u *molitvi* sa ženama, Marijom, majkom Isusovom, i braćom njegovom (Dj 1, 12—14). Oni dakle mole kako u kući tako i u Hramu. Drugim riječima tu je službena hramska molitva kao i privatna molitva onih koji se okupljaju u čekanju da dođe snaga koja će ih osposobiti za Isusovo djelo.

Iz ovoga je jasno da se stvar Kristove Crkve nikako ne može unaprijediti samo propovijedanjem. Ono je nužno, ali je to samo polovica posla. Potrebna je snaga Duha Svetoga. Duh Sveti se međutim dobiva molitvom. Drugim riječima, molitva je uz propovijedanje jednako važna kao i propovijedanje. Ili, možda, čak i važnija. Bez Duha Svetoga, dakle bez molitve, ne može se ništa. »Uistinu, bez mene ne možete učiniti ništa. Ako ostanete u meni i riječi moje ako ostanu u vama, što god hoćete, ištite, i bit će vam« (Iv 15, 5—7).

Apostoli to i čine što im je kao u baštinu ostavio Isus. Sve vrijeme poslije uzašašća oni mole. Zato se na njih spušta u silnom i do sada nepoznatom načinu Duh Sveti. Daje im da govore za sve razumljivim jezicima, da apostolska riječ potrese srca i obraća savjesti (usp. Dj 2, 3—13 te 2, 37—41). Apostoli najprije znaju za što mole. Isus im je obećao Duha Svetoga i oni znaju da njihova molitva ne može biti uzaludna. Ona ima određeni cilj i to onaj koji im je postavio Isus. Njihova molitva je zatim *jednodušna i postojana*. Jednodušnost je preduvjet za

dobru molitvu kao i postojanost (usp. Mt 10, 22). »Nadalje, kažem vam, ako dvojica od vas na zemlji jednodušno zaištu što mu drago, dat će im Otac moj, koji je na nebesima. Ta gdje su dvojica ili trojica sabrana u moje ime, tu sam i ja među njima« (Mt 18, 19—20). Apostoli i prva kršćanska zajednica bili su postojani u nauku apostolskom, u zajedništvu, lomljenju kruha i molitvama (usp. Dj 2, 42). Išli su moliti časove u hramu (Dj 3, 1) i sastajali se u trijemu Salamonovu (usp. Dj 5, 12). Zato se u prvoj Crkvi događaju čudesa tako da su donosili bolesnike i iz gradova oko Jeruzalema i opsjednute nečistim duhovima i svi su ozdravljali (usp. Dj 5, 16). Mole po kućama spontano tražeći od Gospodina da bi se po rukama apostola događala znamenja i čudesa. »I pošto su se pomolili, potrese se mjesto gdje su bili sabrani i svi se napuniše Duha Svetoga« (usp. Dj 4, 23—31). Ovdje treba istaknuti da se ova molitva kao i sve što je iza toga slijedilo dogodilo, kad su se Petar i Ivan vratili ispred Velikog vijeća u kuću među sabrane kršćane, dakle nakon što su već primili Duha Svetoga na dan Duhova (usp. Dj 2, 1—4).

Ovdje se međutim kaže kao i za dan Duhova istim riječima: »Svi se napuniše Duha Svetoga.« Drugim riječima, Duh Sveti nije onaj koji je ispunio Crkvu samo na dan Duhova nego onaj koji ju kroz svaku molitvu uvijek iznova puni svojom snagom i sobom. Molitva je dakle ona po kojoj se prima uvijek nova i nova snaga Duha Svetoga. Slično se događa i s Pavlom koji se također u Damasku ispunja Duhom Božjim (usp. Dj 9, 17). No, na njega opet u Antiohiji polažu ruke, i to svi prisutni kršćani, i mole te se on tako puni Duhom i odlazi na prvo misijsko putovanje. U slučaju Kornelija u Cezareji događa se da Petar držeći govor vidi da su Kornelije i njegovi ukućani primili dar Duha Svetoga jer su ih čuli govoriti drugim jezicima i slaviti Boga. I to onog istog Duha Svetoga, kojega su primili apostoli na dan Duhova. Petar naime to doslovno kaže: »I kad počeh govoriti, siđe na njih Duh Sveti kao na nas u početku« (Dj, 11, 15). Uvjet za to primanje Duha Svetoga bio je kod Kornelija ispunjen riječima koje nam donose *Djela apostolska*: »Djelio je mnogo milostinje narodu i bez prestanka se molio Bogu« (usp. Dj 10, 2). On je već prije molio. Zato je bilo dosta da Petar sad još samo propovijedu navijesti Isusa Krista. Dakle, za čudesno djelovanje Duha Svetoga traži se uvijek dvoje: molitva i propovijed, iako nije određen redosljed. Molitva je učinila i čudo da je Petar bio izbačen iz tamnice. U Markovoj kući bila je sabrana zajednica koja je cijelu noć molila za njegovo oslobođenje (usp. Dj 12, 12). Kad Pavao i Barnaba po Crkvama postavljaju starješine, tada to čine uz ostalo molitvom i postom (usp. Dj. 14, 23). Apostoli uvijek mole, i to ne samo službene molitve nego u svakom času sami i s drugima. Tako Petar u Jopi (usp. Dj 10, 9), Pavao i Sila mole i pjevaju hvalu Bogu u tamnici u Filipima (usp. Dj 6, 25). Petar klečeći moli kraj tijela Tabitina (usp. Dj 9, 40). Iza svih tih molitava slijedila su Božja djela. Petar ima viđenje u Jopi, kod Pavla i Sile vrata tamnice se otvaraju iza velikog potresa, Petar uskrisava Tabitu.

Od kuda to da se danas tako rijetko i jedva događa koje čudo ili znamenje po molitvi? Molitva je zaboravljena ili bolje zaboravljena je djelotvorna vjera molitve, jer Bog daje Duha Svetoga onima koji moleći vjeruju (usp. Mk 16, 17; Dj 5, 32; Mk 11, 24). Sv. Jakov kaže: »Nedostaje

li kome od vas mudrosti, neka ište od Boga, koji svima daje rado i bez negodovanja i dat će mu se, ali neka ište s vjerom, bez ikakva kolebanja, jer kolebljivac neka ne misli da će primiti štogod od Gospodina« (Jak 1, 5—7). Ili na koncu svoje poslanice: »Pati li tko među vama? Neka moli! Je li tko radostan? Neka pjeva hvalospjeve! Boluje li tko među vama? Neka dozove starješine Crkve! Oni neka mole nad njim, mažući ga uljem u Ime Gospodnje, pa će molitva vjere spasiti bolesnika. Mnogo može žarka molitva pravednikova« (Jak 5, 13—16).

Sveto pismo nas dakle izaziva da ponovno otkrijemo iskonsku vrijednost molitve. Crkvu ne mogu spasiti niti održati samo propovijedi, vjeronauči, diskusije, organizacije niti jednostavno primanje sakramenata. Potrebna je i molitva, iskrena, žarka, pouzdana, da otvori srce Duhu Božjemu, tek tada propovijedanje i sve drugo u Crkvi postaje djelotvorno. Molitva mora biti prije svega drugoga. Apostoli su najprije molili i tek su tada postali sposobni propovijedati. Oni sami kažu da se moraju posvetiti samo molitvi i propovijedanju (usp. Dj 6, 4).

Od Crkvenih Otaca do novih Crkvenih dokumenata

U prvim stoljećima Crkve ostaje živa ta vjernost čudesnoj molitvi. O tom svjedoče Apostolski i Crkveni oci. Ignacije Antiohijski piše: »Crkva u Smirni postigla je po Božjem milosrđu svaki dar, puna je vjere i ljubavi, nije joj uskraćena ni jedna milost, vrlo je mila Bogu, i plodna je svetošću.«¹⁶ U poslanici Polikarpu Ignacije Antiohijski piše da je njegovom molitvom i molitvom njegove Crkve antiohijska Crkva postigla mir.¹⁷ Bazilije Veliki (4. stoljeće) piše: »Mi već imamo njegove prvine, već smo u tome jer potpuno živimo u Božjoj milosti i daru... Isto tako Bog po svome Duhu objavljuje svoju mudrost, koju je predodredio za našu slavu.«¹⁸ U *Pastiru Hermi* se kaže da ni jedna molitva ne može promašiti cilj ako je upućena Bogu u povjerenju.¹⁹ Kasnije, osobito na Zapadu, sve se više uslišanje molitava okreće prema nutarnjim a onda i nevidljivim stvarnostima. Čovjek koji moli sve više napreduje u duhovnom životu, nutarnjem prosvjetljenju i svetosti. Zatim se zapaža kako kod Crkvenih otaca sve više blijedi iskustvo čudesnih uslišanja koje se navani vidi, kad mijenja ljude i međuljudske odnose. Zbog toga oni, govoreći o molitvi, sve manje uvjeravaju iz vlastitog iskustva a više iz djela i riječi Svetoga pisma. Osjeća se pri tome određeni raskorak. Kao da se govori o jednoj istini koja bi međutim u nekom drugom trebala donositi plodove, jer u njima još ne donosi ili sve manje vidljivo donosi. Pa ipak u pojedincima se osjeća da je živo iskustvo molitve koja donosi vidljive rezultate. Vidi se to iz njihovih konkretnih uputa kako treba moliti. Bazilije Veliki govori o molitvi koja nije toliko u riječima nego u stalnom sjedinjenju s Bogom koji mijenja čovjeka.²⁰ Origen

¹⁶ Funk 1, 235—237.

¹⁷ Usp. Funk 5, 1—8.

¹⁸ Hom. 20, O *poniznosti*, 3, PG 31, 530—531.

¹⁹ Usp. *Pastir Herma*, Deveta zapovijed, 4.

²⁰ Usp. Bazilije V., *Propovijed o mučenici Juliti*, 3—4 u: *Texte der Kirchenväter* 3, 196.

točno određuje redosljed molitve. Po njemu molitva mora početi sa slavljem Boga i to iz svih sila. Nakon toga treba zahvaljivati Bogu za njegova djela. Zatim je potrebno priznati svoje grijeha pred Bogom te moliti da Bog čovjeka iznutra izliječi i oslobodi kako od sadašnjih tako i od svih prošlih grijeha. Iza toga, piše Origen, potrebno je moliti za razne darove Božje a također i za prijatelje, rodbinu i druge ljude. Nakon toga neka molitva završi sa slavljem Boga po Kristu u Duhu Svetom.²¹ Origen govori i o stavovima tijela pri molitvi. Najprije traži da se čovjek dobro sabere i dostojno stane pred Boga. Među držanjima tijela u molitvi on smatra da je najbolji stav, kad se rašire ruke i pogled usmjeri prema nebu. Samo u izvanrednim slučajevima dobro je moliti sjedeći ili čak ležeći. Dok se priznaju grijesi, Origen preporuča klečeći stav. Za molitvu može biti svako mjesto prikladno, smatra Origen. No nužno je, drži, u vlastitoj kući pronaći i izabrati mjesto koje će biti sveto i rezervirano za molitvu.²² Sve ovo zvuči toliko suvremeno kao da Origen ocrtava današnje molitvene grupe. Vrhunski cilj molitve mora biti sam Gospodin, piše sveti Augustin.²³ Ne može postojati molitva koja ne bi bila uslišana. Može Bog zategnuti s uslišanjem ali ne može ne uslišati. On uvijek uslišava ono što je za naše spasenje. Zato će i naše krive želje u molitvi okrenuti na uslišanje korisno za naš spas.²⁴ Važno je stoga da nikada ne sumnjamo u molitvu.²⁵ Nužno je također u molitvi oprostiti drugima ali i zaboraviti njihove uvrede.²⁶ Za Ivana Zlatoustoga molitva je najveće dobro čovjeku jer ona ga sjedinjuje s Bogom. Pri tome Ivan ne misli na molitvu iz običaja nego iz dna duše; ne ona koja se propisuje u određeno vrijeme nego se neprekidno obavlja. Potrebno je što više vremena posvetiti molitvi. Molitva je za njega svjetlo duha, prava spoznaja Boga. Ona je posrednica između Boga i ljudi. On kaže da pri tome ne misli samo na molitvu riječima nego na jednu neizrecivu pobožnost u kojoj Duh molí u nama. »Postavi molitvu iznad svega kao zabat kuće« — kaže on.²⁷

Čitajući Tomu Akvinca i njegov govor o molitvi, naići ćemo na predivne misli o molitvi koje, čini se, više potječu iz njegova iskustva nego iz njegova filozofskog duha, ili da bi ih izveo samo iz Svetog pisma. Toma smatra da je molitva poslije krštenja nužna da bi se čovjek odrvao napastima izvana i iznutra. On osobito naglašava govornu molitvu i drži da je molitva važnija od drugih religioznih kreposti. Naglašava također da Oče naš ne treba moliti samo onim riječima, nego moliti za ono što je sadržaj te molitve.²⁸

Rimski obrednik *Red pristupa odraslih u kršćanstvo*, preveden i izdan u nas 1974, u uvodu iznosi izvorne misli o obraćenju i molitvi kao preduvjetima za obnovu Crkve.²⁹ Tu se ne govori samo o onima koji se spre-

²¹ Usp. Origen, *O molitvi* 33, 1u: TK 3, 197—198.

²² Usp. Origen, *O molitvi* 31, 2—4 u: TK 3, 202.

²³ Usp. Augustin, *Tumačenje psalama* u: TK 3, 202.

²⁴ Usp. Augustin, *Homilije I Iv 6* u: TK 3, 220—223.

²⁵ Usp. Augustin, *Predavanje o Ivanovu Evanđelju* 73, 3—4 u: TK 3, 203—206, Isto Pastir Herma, *Deveta zapovijed*, u: TK 3, 213—214.

²⁶ Usp. Origen, *O molitvi* 8, 2—9, 2 u: TK 3, 214—217.

²⁷ PG 64, 462—466.

maju na krštenje nego i o onima koji su krštenje već primili ali ga dosljedno ne žive (usp. br. 295). Taj dokumenat traži da se vjernike dovede do obraćenja, do predanja Duhu Svetome te da se za njih moli i da oni mole kako bi se iznutra prosvijetlili i očistili te tako stekli iskustvo i plodove Duha (usp. br. 4 i 7c, d i 13). Traži se također uspostavljanje zajedništva s Bogom u Kristu te posebno poučavanje u molitvi, kako da zazivaju Boga. Na taj način može se doći do izvanjskih znakova unutrašnjih promjena, kaže taj obrednik (usp. br. 15 i 16). Treba ih također poučiti da prime ne samo sakramente Kristove nego i dar Duha Svetoga, a to se postiže više molitvom nego katehezom, naglašava ovaj dokumenat (usp. br. 24 i 25). Traži se također za njih molitva za liječenje nutarnjih psihičkih rana (usp. br. 25, 1). Ovaj obrednik posebno traži iskustvo primljenih sakramenata. Potrebno je biti obnovljen Duhom, okusiti Božju Riječ, postići zajedništvo s Duhom Svetim i otkriti kako je sladak Gospodin. Iz tog osnovnog kršćanskog iskustva crpe se novi osjećaj vjere i novo shvaćanje Crkve i svijeta (usp. br. 38).

Iz svega toga proizlazi da je Crkva danas postala svjesna da se bez iskustva vjere i darova Duha Svetoga ne može djelotvorno svjedočiti i prema tome uspješno obnoviti Crkva danas. Papa Pavao VI. piše: »Ima u evangelizaciji niz metoda, koje su dobre, ali ni najsavršenije od njih ne bi mogle nadomjestiti tiho djelovanje Duha. Bez njega ništa ne vrijedi ni najvještija priprava navjestitelja... Sve se psihološke i sociološke do u tančine razrađene sheme bez njega ubrzo pokazuju bezvrijednima... Isto i mi potičemo sve blagovjesnike da neprestano mole Duha Svetoga s vjerom i žarom te da se razborito prepuste da ih vodi On kao konačni nadahnitelj u njihovim planovima, u njihovim pothvatima, u njihovu evangelizacijskom djelovanju.«³⁰ Toga dakle iskustva i darova Duha nema bez molitve, kojoj prethodi i u kojoj je stalno prisutno obraćenje. Prema tome ono što je u počecima Crkve bilo važno, a što se tokom povijesti Crkve gubilo ili zapretavalo i uvijek iznova obnavljalo i otkrivalo, nasušno je potrebno suvremenoj Crkvi. U tome Crkva otkriva svoje središte. Gubitak baš toga središta smatra se najvećom nevoljom današnjeg vremena.³¹

Zaključne misli

Krizne situacije u Crkvi jesu vremena koja upozoravaju da je nešto zaboravljeno, zapušteno ili previđeno u Tijelu Kristovu. One usmjeruju na intenzivno traženje. Ono što se traži može se više ili manje jasno otkriti u prvotnom kršćanstvu, jer je Crkva svih vremena u njemu sadržana. Ono ima svu Objavu koja se tokom vremena u Crkvi posvješćuje.

»Gubitak središta« smatra se osnovnim zlom suvremene Crkve. Govori se o gubitku baze s koje bi sve postalo jasno. Kao da Crkvi nedostaje znak raspoznavanja svojega identiteta, kako od ateizma tako i od religija.

²⁸ Usp. *Summa Th.* V, str. 224—226.

²⁹ Usp. Rimski obrednik, *Red pristupa odraslih u kršćanstvo*, KS Zagreb 1974.

³⁰ *Evangelii nuntiandi* br. 75.

³¹ B. Häring, *Geget-Gewinn der Mitte*, str. 8.

Hermeneutski problem je aktualan.³² Ono što se čini jasnim nije uopće ili je jedva jasno. Teoretskom dijelu manjka iskustveni dio. Ljudskom nedostaje božanski, Zemaljskom nebeski. Odnos razuma i vjere, milosti i naravi kao da opet postaje snažno aktualan. Tajna i otajstvo, misterij i filozofske istine traže svoje razjašnjenje. Ali više od svakog razjašnjenja čovjek u Crkvi i izvan nje traži svoj spas. Čovjek je izgubio svoje središte, svoju sigurnost, oslonac, osnovicu na kojoj se može smisleno živjeti. Negativna i pozitivna strujanja u našem vremenu pokazuju da je iskustvo u pitanju, iskustvo onog što nadilazi samog čovjeka i što daje čvrstu osnovicu znanosti i svakom napretku.³³ Put do iskustva je molitva shvaćena u širem smislu, kao razgovor i oslanjanje na Boga. Ateizam se boji organiziranih religija. Religije se — a s njima i kršćanstvo — plaše ateizma i bacaju se u teoretsku zaštitu kao protutežu ateizmu. Treći, neutralni dio u svijetu dao se na meditaciju, molitve, zajedništvo u Duhu. Sve je to ili na rubu Crkve ili pak na rubu ateizma.

Čini se da je temeljni izlazak iz krize molitva, onakva kakvu traži suvremena potreba, molitva koja doziva iskustvo Boga među ljudima i time iskustveno otkupljuje čovjeka.³⁴ O takvoj molitvi sigurno treba još opširnije.

DIE RÜCKKEHR ZUM MITTELPUNKT

Zusammenfassung

Verlust der Mitte betrachtet man heute als die grosse Not unserer Zeit. Trotz allen Bemühungen, den Glauben der Kirche in unserer Zeit glaubhaft zu machen, hält der Auszug aus der Kirche noch an. Zeichen der Zeit lassen uns erkennen, dass es eine innere Leere in Herzen gibt, die zugleich der Schrei nach einem erfüllten Leben ist. Die Welt von heute bedarf vor allem Gemeinschaften, die der Welt glaubwürdig zeigen, dass es möglich ist, die innere Leere zu überwinden. Sie bedarf der Gemeinschaften des Betens. Wer das Wort Gottes analysiert ohne sich Gott persönlich zuzuwenden, verliert den Sinn für das Ganze. Das Gebet ist der Weg zur Geisteserfahrung. Neben der Theologie des Wortes brauchen wir eine Theologie des Gebetes.

³² Hermeneutika je danas u vrtilogu diskusija. Usp. E. Schillebeeckx, *Auf dem Weg zu einer katholischen Anwendung der Hermeneutik u: Gott — die Zukunft des Menschen*, Mainz, 1970, str. 9—48.

³³ Usp. Wolfhart Pannenberg, *Ekstatische Selbstüberschreitung als Teilhabe am göttlichen Geist*, u: Heitmann — Mühlen, *Erfahrung und Theologie des Heiligen Geistes*, München, 1974, str. 176—191.

³⁴ Suprotstaviti se sekularizaciji moguće je tako, da se naučimo pravo šutjeti o Bogu i pravo govoriti o Bogu. No još važnije je »govoriti Bogu«. Usp. E. Schillebeeckx, *Gott — die Zukunft des Menschen*, str. 63—79.